

ITT KELL MARADNI!¹
Baróti Judit monológja
Lejegyezte és monológgá szerkesztette Hadas Miklós

HERE TO STAY
Judit Baróti's monologue

DOI 10.35402/kek.2025.1.12

In 2022, the Hungarian Research Council supported my research proposal, entitled “Patterns of plural habitus among Hungarian minorities in Romania and Slovakia”, which focuses on how the dispositions of minority Hungarians change under the influence of different structural and situational constraints. As part of this research, I have conducted dozens of life-path interviews with minority Hungarians living in these two countries. Some interviews were edited into monologues to make them suitable for further sociological interpretation. The interviews on which this text is based were conducted in 2023-2024 with Judit Baróti, who was born in 1961 in Cluj-Napoca into a Hungarian family but spent most of her life in the Romanian capital. She was a pupil at the Hungarian school in Bucharest from 1970 to 1980, and from 1990 until today she has been a teacher of Hungarian language and literature at the same institution.

A bukaresti magyar iskolában abszolút otthon érzem magam. Itt éltem le az egész életemet. Nekem ez a lételemem a hetvenes évek óta. Ebbe az iskolába jártam negyedikes koromtól tizenkettő éves koromig. 1980-ban, amikor érettségiztem, elkezdtek bekeményíteni. Aztán visszajöttem, és 1990-től ebben az iskolában tanítok, harmincnégy éve. Számomra az a nagy kihívás, hogy a kétnyelvű gyerekekkel, a románul beszélő gyerekekkel szerettessem meg a magyar nyelvet és a magyar irodalmat. Kevesen vagyunk, háromszáz körüli a gyerekszám az óvodától az érettségiig, családias a hangulat, mindenki ismer mindenkit. És ha valakinek a valakije ide járt, az tudja, hogy itt másként foglalkozunk a gyerekekkel, mint a nagy iskolákban. A nyolcvanas években ez a körzeti tanintézmény volt, ide kellett beíratni a gyereket óvodába. Utána sokan itt maradtak, aztán jöttek mások is, mert hallották, mennyire jól gondját viseljük a gyerekeknek. Mondjuk, éjjel tizenkettőkor szól a telefon, hogy egy gyerek

rosszul lett a bentlakásban. Rögtön hívom a taxit, és jövök. Ez volt régebben. Volt egy megegyezésünk, mivel én lakom legközelebb az iskolához, hogy engem éjjel-nappal lehet keresni, ha valami baj van. Mi egymást segítjük, és ha valaki bajban van, akkor ugrik mindenki. Ez vallástól, nemzetiségtől, mindentől független.

A román szakos kolléganőm már három éve tanít az egyetemen, de nem hagyja el az iskolát, mert annyira szeret itt lenni. A régi diákok jönnek vissza, hogy erre jártam, benézek. Vagy a fészbukon keresnek meg. A múltkor is, megáll a jelzőlámpánál egy kocsi, kiugrik belőle egy volt diákunk, odarohan hozzám, megölel, megpuszil, közben vált a lámpa, visszarohan, és megy is el. Tehát nagyjából ilyen a viszony az iskolában. S ezt próbáljuk továbbadni. Hogy itt lehet számítani egymásra. A román szakos román kolléganőink iránti tiszteletből a tanári gyűlések jobbra románul zajlanak, vagy valaki fordít. A személyzet háromnegyede, a szakács, a portás, a dada román. A szülői értekezleteket mindig románul kezdem, de utána elég egy szó, amit magyarul mond valaki, és én rögtön átváltok magyarra. Ez abszolút ösztönösen történik, és akkor mondom is, hogy oké, nyugodtan szóljanak csak rám! Évekkel ezelőtt történt, azóta is kacagunk rajta, hogy amikor a tanáriban volt egy beszélgetés a román szakos kolléganővel, aki akkor még elég friss volt, valaki mondott egy szót magyarul, és akkor én automatikusan átkapcsoltam magyarra. És a továbbiakban lélegzetvétel nélkül, vagy öt-hat percen keresztül próbáltam a román kolléganőt meggyőzni, miközben végig belenéztem a szemébe. Ezt senki nem vette észre a tanáriban. Amikor aztán az egészet befejeztem, a kolléganőm, aki egy kicsi, vékony, filigrán teremtés, azt mondta: *bine Judit*, ahogy mondd. Abban a pillanatban leesett a tantusz, kitört a fergeteges röhögés, és az ügy komolyságának vége lett. Utána kérdeztem is, hogy miért nem szólt rám. Erre mondta, hogy a lényeg megértette, mert olyan meggyőzően hadonásztam. Tehát ennyire automatikus számomra a nyelvváltás: észre sem veszem.

¹ Ez a szöveg a „Plurális habitus mintázatai a romániai és szlovákiai magyarság körében” című, 143610-es számú NKFI pályázat keretében készült.

Persze hiába értem tökéletesen az irodalmat románul, sokkal szívesebben olvasok magyarul, és az olvasmányélményeim kilencven százaléka is magyar. Nagyon választékosan tudok káromkodni is románul, de nem érzem ugyanúgy át, mint magyarul. Ha magyarul cifrázom, akkor abban benne van a lélek is. Ezt az árnyalatát a román nyelvnek kevésbé élem át, mivel lényegében azt a román irodalmi nyelvet ismerem, amit az iskolában tanultam. Ugyanakkor a dialektusok ragadnak rám. Amikor Szatmárról visszamentem Kolozsvárra, szép diftongusokkal beszéltem. A székely is ragad rám, de azért nem tudnék úgy beszélni, ahogy ők, viszont egy csomó szót átvettem a diákjaimtól abból a nyelvjárásból. De ha ott élnék, többet is átvinnék. Vasluiba kényszerből kerültem, azt a nyelvjárást nem akartam használni. És amikor rájöttem, hogy kezdem átvenni a moldvai sösögő nyelvet, akkor elkezdtem megerősíteni magamban az erdélyi román nyelvjárást. Egyszer például becsípődött az ideg a hátamba itt Bukarestben, és hívtam egy taxit. Mondom a sofőrnek, hogy nagyon lassan menjen, merthogy szétmegy a hátam. És amikor dőccent egyet, én mindig mondtam, hogy jajj, jajj. Erre megfordul, és rám néz. És hogy azért néz, mondja, mert Kolozsváron volt katona, és azóta nem hallott senkit ilyen erdélyiesen jajgatni. Mert ha ezt hallja, az számára olyan, mintha a szívét és a máját kenegetnék.

Egy újságíró-értelmiségi családba születtem, az anyám huszonegy éves volt akkor. Apám, Baróti Pál egy jó nevű irodalomkritikus volt, aki az ötvenes években a kolozsvári *Utunk*nál kezdett el dolgozni. Az öccse volt Bretter György, a filozófus, a húga pedig Bretter Edit, aki kutatóorvosként dolgozott Kolozsváron, és miután örökölt Budapesten egy garzont a Szabadság-híd mellett, kétlaki lett. Apám Budapesten született 1930-ban, és úgy tudom, hogy nagyapám a negyvenes években került át Szatmárra, úgyhogy a háború után egyszer csak Romániában találták magukat. Apám Nagybányán lett újságíró, és onnan ment Kolozsvárra egyetemre, ahol megismerkedett az anyámmal. Anyám Szatmárnémetiben született 1940-ben, '62-ben végezte el az egyetemet, aztán kihelyezték valahova az isten háta mögé. Pszichológia-magyar szakos volt, de nem lehetett pszichológus, úgyhogy otthon maradt velem. Anyámék ketten voltak testvérek, a nagybátyám, Unterberger Zoltán most Debrecenben él. Ez is egy zsidó család volt, mármint a nagyapám volt zsidó, a nagyanyám nem. Ő olyan nagy református volt, hogy saját helye volt templomban. A nagyanyám a háborúról nem akart beszélni, csak annyit

emlegetett folyton, hogy milyen volt az, amikor a két gyermekét a kemencében bújtatta. Apai nagyapám mindig a családfát mesélte és mutogatta, de ez engem nem érdekelt, és most se érdekel. Lehet, hogy ez nem szép, de én úgy döntöttem, hogyha nem érdekel, akkor miért foglalkozzak vele, amikor annyi minden van, ami érdekel. Egyébként a történelem mint olyan soha nem vonzott.

Egyedüli gyerekként beleszülettem abba a kolozsvári negyedbe, ami a stadion mellett, a Sétatér és a Babeş-park között van. Azt a két-három négyemeletes tömbházat akkor adták át az egyetemieknek és az újságíróknak. Félemelettel alattunk lakott Huszár Sándor, fölöttünk Kós Károly testvére, az agrármérnök Kós és a lánya, Kós Anna, aki tévés lett. Földes Laci és Mari a hátunk mögött levő tömbházban laktak, az előttünk levőben pedig Szász János volt felesége, aki a gyerekgyógyászom volt. Edit nagynéném három tömbházzal arrébb, Bretter Gyuriék a park túlsó végén, Bodor Paliék a Szamos másik oldalán laktak. Palit imádtam, az ő lánya Bodor Johanna, a koreográfus. Később, mikor Bukarestbe kellett költözni, én voltam az egyetlen, aki boldog volt, mert akkor már Paliék ott voltak. Nálunk folyton átjáróház volt, az ajtó nyitva volt, szó szerint. Anyám jól főzött, volt olyan, hogy apám elrikkantotta magát a szerkesztőségben, hogy kész a szilvásgombóc, és erre tizenvalahány vendég megérkezett ebédre. Már iskolába jártam, talán második voltam, amikor anyámat Gál Ernő felvette gépírósnak a *Korunk*hoz. Anyám nagyon szépen és gyorsan gépelt, tíz ujjal, csak túl gyenge volt a csuklója, ezért hosszú ideig nem tudott gépelni, de azok közé tartozott, akinek mondták a szöveget, és ő egyből gépelt.

Egy félszuterénben volt az óvodánk, és volt egy halálos baleset az úton, pont előttünk. Két gyermek meghalt, de úgy, hogy a testrészek ide-oda röpködtek. Erre a magyar óvó néni odavitt bennünket, felment az ablakhoz, és megmutatta, hogy így fogunk kinézni, ha rosszak leszünk. Még most is a szemem előtt van, pedig ötéves voltam. Innen kezdve sírtam fel éjszakánként, de három hónapig nem tudták belőlem kiverni, hogy mi a bajom. Végül egy másik gyerek szüleitől tudták meg, hogy mi történt, úgyhogy átvittek a román óvodába. Rajtunk kívül még hárman döntöttek úgy, hogy elviszik a gyereket a magyar óvodából. Utólag kiderült, hogy az óvó néni magyar volt, de velünk csak románul beszélt. És akkor záros határidőn belül mindhárman megtanultunk románul. Nem azt mondom, hogy szuperül, de azért már elég jól tudtam románul,

amikor apámat felrendelték Bukarestbe 1970-ben. Apámnak három feltétele volt. Az egyik, hogy a kolozsvári lakást kapják meg a nagypapámék, a másik, hogy a feleségének is biztosítsanak munkahelyet, a harmadik pedig, hogy az iskolához közel legyen a lakásunk. Amikor mindhárom feltétel teljesült, bekerültem a bukaresti magyar iskolába, tehát 1970 óta koptatom ugyanazokat a lépcsőket.

Apám a *Héthez* került, ahol Huszár Sándor volt a főszerkesztő, Horváth Bandi a főszerkesztő-helyettes, és apám az irodalomkritikus. Aztán anyám is újságíró lett, a Politikai Kiadóhoz került könyvszerkesztőként. Nem tudom, mennyire akarta, erről sohasem beszéltem vele. Apám írásait is ő szerkesztette. Ha jól emlékszem, a hetvenes évek végén került ő is a *Héthez*. És amikor elkezdték kiadni a *Tettet*, anyám lett a tudományos rovat egyik szerkesztője Rostás Zoli és Ágoston Hugó mellett. Övé lett az orvostudomány, a lélektan és a nevelés. Innen vannak nekem is az orvostudományi ismereteim. A korrektúrákat mindketten hazahozták, és a gépelés utáni összeolvasásba gyakran én is besegítettem. Tehát tulajdonképpen ebbe nőttem bele, még a nyomdai jeleket is ismertem. De ez nekem soha nem ment úgy, mint anyámnak, és sem az újságírást, sem az egy helyben ülést nem szerettem, viszont ahhoz meg nem voltam elég dinamikus, hogy állandóan utazgassak.

Amikor Bukarestbe kerültem, eleinte voltak furcsaságok. Anyámék arra tanítottak, hogy idegennel nem állunk szóba, nem fogadunk el semmit, nem megyünk el velük, nem vegyülünk, hanem udvariasan válaszolunk, és a legrövidebb úton hazajövünk. Temető mellett lakom. Volt egy olyan szokás, a pomána, hogy jöttek a temetőből ilyen lefedett kosarakkal, amiben volt egy mézes lében főtt búza, a koliva, amit kidíszítettek dióval, rajzoltak rá egy keresztet, és ezzel kínálgatták az embereket. És amikor egyszer ilyenrel megkínáltak engem, úgy megijedtem, hogy sírva hazafutottam. Utána valaki mesélte, hogy ez egy olyan szokás, amit nem illik visszautasítani, sőt, azt is elmondta, hogy ilyenkor mit kell válaszolni. Ez volt az egyik furcsaság. A másik, hogy nyitott koporsóban vitték a halottakat, és amikor meghallottam, hogy jön a zenekar, szól a zene, szaladtam el, vagyis úgy rendeztem, hogy ne lássam. És ez még ma is így van. Ezekre a dolgokra még évtizedek múlva is sokként emlékszem. Ennek ellenére nekem tulajdonképpen boldog gyermekkorom volt, leszámítva az óvodai traumát. Tizenhat éves koromig, mint az *Örkény*-novellában, felhőtlen boldogságban és jólétben éltünk, noha a jólétről

azért lehetne tárgyalni. Furcsa módon nem éreztem soha, hogy valami alapvető dolog hiányozna. Aztán tizenöt és fél éves koromban, a földrengéssel radikálisan megváltozott minden. Én Hervay Gizella Kobak-könyvein nőttem fel. És amikor az iskolába kerültem, nagy volt a csodálkozásom, amikor kiderült, hogy Kobak nemcsak hogy él, hanem az osztálytársam is lett. Egyébként Hervay Gizella két emelettel felettünk lakott Kobakkal. Teljesen egykorúak voltunk, állandóan martuk és püföltük egymást, de ez nem számított, mert nagyon jóban voltunk. Kobak olyan volt nekem, mint egy testvér. Csakhogy meghalt a '77-es földrengésben, kilencedikes korunkban. Dankanitséknál volt, amikor rájuk dőlt a ház. Nálam itt a filmet elvágta. Mert nekem az akkora sokk volt, hogy nem lehet elmondani.

Amikor elkezdett mozogni a föld március negyedikén, nem szaladtunk sehova, mert hetesnél magasabb földrengésnél az ember nem tud a lábán megállni. Ilyenkor minden recseg-ropog. Viszont amikor megállt a tömbház, és lementünk a parkolóhoz, jött a hír, hogy egy megállóval odébb összedőlt egy ház. Meg itt is összedőlt, ott is összedőlt, amott is összedőlt. Másnap bementem a suliba, a romokat próbáltuk összeszedni, és jött valaki, hogy az örmény templomnál összedőlt egy ház, és hogy Dankanitsék meghaltak. Egyébként az ő fiuk is a magyar iskolába járt. Mondom, szerintem ez ki van zárva, merthogy én erről nem hallottam. Hát akkor menjünk el odáig! Na, ez volt az, amit anyámnak nem mertem bevallani negyvenéves koromig! Akkor értette meg, utólag, hogy miért lettem én gyomor-fekélyes tizenhat éves koromban. A sulis környékén mind kicsi házak voltak, kicsi vályogházak, rozoga kicsi házak, és majdnem mind összedőlt. Kavargott a por, a cementpor és a téglapor a levegőben. És amikor eljutottunk az örmény templomig, aztán az Olasz utcáig, ott volt két összedőlt tömbház, ami eredetileg hatemeletes volt, és a romok tetején ott álltak a katonák, tehetetlenül. Meg a mentőkutyák is. Na, itt vágta el nekem a filmet. Hosszú ideig, lényegében életem végéig. Ebben a házban laktak Dankanitsék. És mindannyian meghaltak. Csak a kutya élte túl. A nagy porban fújta a szél a törmelékét a szemembe, és amikor állítottak meg az utcán, hogy rendben vagyok-e, mert folytak a könnyeim, de nem sírtam, hanem a rengeteg portól könnyeztem, csak azt ismételtam, hogy rendben vagyok, rendben vagyok.

A földrengés után elküldtek Szatmárra, nagyanyámmal együtt, hogy ott fejezzem be a tanévet.

Mindenki nézett rám, mint a csodabogárra, mert a szatmári Kölcsey az ország egyik legjobb iskolája volt akkoriban. Annak idején karszámaink voltak, amin rajta volt a város, az iskola, és az, hogy hányas számmal vagyok regisztrálva a suliban. Nekem megmaradt a bukaresti karszámom, úgyhogy nem volt nehéz rájönni, hogy én vagyok a földrengéskárosult. Merthogy az ezer diák között elterjedt, hogy van itt Bukarestből egy földrengéskárosult. Amúgy nagyon jól éreztem magam Szatmáron, és nagyon-nagyon-nagyon nagy szükségem volt, intellektuális szempontból is, arra a pár hónapra, mert azért a bukaresti magyar iskola mégiscsak szórványiskola volt. Szatmáron pedig volt egy igazán pezsgő irodalmi és mindenféle élet, ami nagyon jól tett nekem. Ott szerettem meg Adyt, mivel ott nagy divat volt olvasni. És hát pontosan olyan hangulatban voltam a földrengés után, hogy oda nagyon jól illett Ady. Volt ott egy versmondó kör, akik Szilágyi Domokosból állítottak össze egy egész estét, aki számomra csak Szisz volt, hiszen őt Kobak apjaként ismertem. Márciustól júliusig voltam ott

Amikor hazajöttem tizedik osztályba, szépen kifejlődött a gyomorfekélyem. Úgy hívták, hogy patkóbélfekély. Így elintézték a földrengés. Nyüglődtem vele egy ideig, míg rájöttek, hogy mi ez. Ki a fene gondolta akkor, hogy egy tizenhat éves gyereknek ilyen baja lehet? Aztán hamar eltelt az utolsó három év, jött az érettségi, és felmerült a továbbtanulás kérdése. Azt tudtam, hogy mindenképpen gyerekekkel akarok foglalkozni, mert már négyéves koromban anyám magassarkú cipőjét húztam fel, babákat ültettem sorba, és magyaráztam nekik. Nem akartam Bukarestben maradni, és anyámék sem szorgalmazták ezt, mivelhogy az egyetemi élet akkor egyetemi élet, ha az ember független. Az fel sem merült, hogy tizenkét év magyar iskola után román egyetemre menjek, noha a romántudásom alapján ez elképzelhető lett volna. Annyira viszont nem tudtam románul, hogy román szakra menjek. Meg nem is akartam. Úgyhogy végül Kolozsvárra jelentkeztem, magyar-angol szakra. Bambára tanultam magam, mert azért Bukarestből bejutni Kolozsvárra, a huszonöt hely egyikére, az nem volt semmi. De végül sikerült. Az első évben egy-két hónapot bentlakásban laktam, de hamar kiderült, hogy azt nem nekem találták ki. Utána kerültem albérletbe, amit a szüleim fizettek, apám halála után a nyugdíj ide ment.

Nálunk a vasárnapok sokáig úgy néztek ki otthon, hogy délelőtt komolyzenét hallgattunk, miközben anyám főzött is. De a földrengés után

nem voltam többet hajlandó komolyzenét hallgatni. Amikor felkerültem Kolozsvárra 1980-ban, és a többiek hívtak, hogy menjünk el koncertre, mindig mondtam, hogy nem és nem. És amikor Brezsnyev meghalt 1982-ben, akkor jöttem rá, hogy azért nem akarok komolyzenét hallgatni, mert a '77-es földrengés után is csak komolyzene ment a rádióban, mivelhogy gyászhetet rendeltek el egy hétre. Brezsnyev halálakor éppen beteg voltam, és ágyban voltam otthon, akkor is folyton ment a komolyzene, én meg rögtön kapcsoltam, hogy nekem az miért nem kell. És amikor mindezt tudatosítottam magamban, megoldódott a dolog, s onnan kezdve az egyik leghűbb koncertre belopakodó lettem Kolozsváron, mivel jegyet nem vettem. Úgyhogy így jártam én a komolyzenével és a földrengéssel. A földrengésfóbiám persze megmaradt, köszönöm szépen. Aztán a következő tavasszal kórházba kerültem valami pajzsmirigy-betegséggel, miközben úgy tudtam, hogy apámnak mellhártyagyulladásra van, és ezért kezelik Budapesten, a Korányiban. Csak-hogy azt sajnós elfelejtették velem közölni, hogy tüdőrákja van. Nekem július 21-én van a születésnapom, és 23-án reggel megjelent Edit nagynéném azzal, hogy az apád meghalt. Elmentem, megvettem a fekete szoknyát, ami estére már lógott rajtam, annyit fogytam egy nap alatt. Akkora sok volt nekem ez a hír. Utána következett a második felvonás. Tudtam, hogy anyám mennyire szereti apámat, és ezért az a „zseniális” ötletem támadt, hogy nem fejezem be az egyetemet, hanem otthon maradok anyámmal. Amitől ő rendesen fejre állt, és azt mondta, hogy ilyen hülyeséget nem csinálunk, fiam, menj, és végezd a dolgodat!

Évet kellett ismételnem, úgyhogy átkerültem a következő évfolyamra, aminek Cs. Gyimesi Éva volt a vezetője. Aztán egy barátnőm révén elég hamar belekeveredtem egy fizikus társaságba, ami jobbára olyan fiúkból állt, akik morbid humorral rendelkeztek, és nagyon műveltek, olvasottak voltak. Én a négy beszélt nyelvvel elbújhattam mögöttük, mert ők a románon, angolon és francián kívül tudtak németül, a szakirodalmat pedig oroszul olvasták. Ebben a társaságban rengeteg éjszakát átbeszélgettünk, többnyire nálam, merthogy egyedül én laktam albérletben, egy manzárdban, ahova fel lehetett osonni. Egy folyosón volt néhány szoba, az egyikben laktam én, egy másikban pedig Kovács András Ferenc, KAF, aki az előző évben még csoporttársam volt. Abban a kiváltságos helyzetben voltam, hogy a Forrás-kötetét megjelenés előtt ideadta nekem. Én voltam az egyik, aki véleményét

mondhatott róla. Egyébként már Szatmárról ismertük egymást, két évvel volt nagyobb, mint én. A fizikusokkal folytatott beszélgetések vezettek rá arra, hogy nincs külön matematika, fizika és irodalom. Az, hogy én most itt ülök, az fizika, matematika és kémia is. Megvolt az irodalmi műveltségük is, és akkor kezdődött a legkülönbözőbb témák interdiszciplináris körbejárása. Jó nagyokat röhögünk közben, persze. Rendkívül érdekes beszélgetések voltak. A tartalmukra már nem emlékszem, de arra, hogy rányitották a szemem a világra, igen. Tulajdonképpen az egyetem faragott belőlem értelmiségit, és tanított meg gondolkodni. Közben volt egy másik társaságom is, az új évfolyamom. Velük is gyakran gyűltünk össze, hol nálam az albérletben, hol Cs. Gyimesi Évánál, aki csak egy tízessel volt idősebb nálunk. Neki köszönhető, hogy már az első év végén tudtam, hogy irodalomlélektanból akarok diplomázni. Éva mondta, hogy várjak egy kicsikét, amíg eljutunk az archetípusokig, hallám, mit szólsz majd hozzá! És valóban, Radnóti archetípusairól írtam, azokat csoportosítottam a Duran-féle archetípusrendszer szerint, megkülönböztetve a nappali, az éjszakai és a ciklikus archetípusokat. Egy doboznyi cédulám volt. Éva volt a témavezetőm, és tetszett neki, amit írtam, elégedett volt velem nagyon. Utána is megmaradt vele kapcsolatom, nagyon jóban voltunk.

Az egyik télen ezzel a fizikus-társasággal elmentünk a Madarasi Hargitára, és este kimentem a budira. Egyszer csak valaki elkezdett dörömbölni az ajtón kívülről, én meg visszadörömböltem neki belülről. És amikor nagy harciasan kijöttem, hogy majd elküldöm az anyjába ezt a dörömbölő hülyét, ott állt velem szemben egy medve. Akkor eszembe jutott minden, amire apám tanított. Hogy nem futunk, nem kiabálunk, nem ugrálunk. Szépen, lépésben elkezdtem a menedékház felé menni, mert a budi jó távol volt. Tudtam, hogy semmi esélyem sincs arra, hogy elmeneküljek. Mentem a jeges úton, és hallottam, ahogy a ropogó havon jön utánam a maci. Egészen addig jött, míg el nem értük a világosságot, ami kiszűrődött a menedékházból, utána eltűnt. Amikor kinyitottam az ajtót, csak annyi erőm volt, hogy lerogytam a földre. Jöttek a vásárhelyi orvosok, és bekiabáltak a fiúknak, hogy hé, az egyik csaj tőletek rosszul van! Nehogy már ők mint orvosok megnéznék talán, hogy mi a fene bajom van! Jöttek az enyémek, hogy hihihihíhi, na mi van? És amikor látták, hogy nem tudok beszélni, rájöttek, hogy hoppá, itt valami történt. És akkor megkérdezték, hogy Jutka, mi van, mit hozhatunk?

Egy dologra voltam képes, annyit mondtam: pálin-ka. Így, három szótaggal. Mi egyáltalán nem itunk, de az egyik orvos srác visszajött egy félliteres pálinkásüveggel, volt benne vagy öt ujjnyi, amit én együltömbben megittam. Az enyémek csak bámultak, mint a moziban. Ettől a performansztól még az orvosok is tisztelettel néztek rám, főleg, hogy még csak be se rúgtam tőle, olyan magas volt az adrenalin szintem. És akkor jutottam el odáig, hogy elkezdtem reszketni, és tört ki belőlem az ijedtség, és mondtam, ide figyeljete, fiúk, ezentúl, ha pisilni megyek, mindegy, hogy éjjel vagy nappal, ketten jöttök velem, megértettük!? Utána végig ketten kísérték, miközben jó hangosan beszélgettünk. Aztán kiderült, hogy a maci házi maci, aki rendszeresen lejár az ételmaradékokért. Csak hát ezt nekünk nem volt honnan tudnunk.

Amikor 1985-ben végeztünk, olyat csináltunk, amit akkor nem sokan mertek megtenni az országban. Akkoriban létezett az a rendszer, hogy kihelyezés. Tehát miután az ember elvégezte az egyetemet, hivatalból kihelyeztek bennünket a tanulmányi eredményünk alapján. Csakhogy évről-évre egyre kevesebb magyar katedrát hirdettek meg. A mi évfolyamunkon huszonötön voltunk, és a magyar mellett mindenkinek volt egy B-szakja, ami lehetett angol, német, orosz vagy francia. És amikor végeztünk, jött egy hivatalos papír, hogy a B-szakot egyenrangúvá emelték az A-szakkal. És amikor kihirdették a helyeket, kiderült, hogy mindenkit a B-szakja alapján helyeztek ki. Csakhogy nem vontak össze bennünket az országos listán az idegennyelvű szakosokkal. Ebben az esetben ugyanis a tanulmányi eredményeink alapján jobb helyeket kaphattunk volna. És ezt csak velünk, magyar szakosokkal csinálták meg. Úgyhogy mindannyiunkat valahová Moldvába, Olténiába vagy Dobrudzásába akartak kihelyezni a B-szakunk alapján. És akkor a felnőttek összedugták a fejüket. Éva azt mondta, hogy írjunk egy petíciót, azt körbeviszük az értelmiségieknek aláírni, és utána az anyám felviszi Bukarestbe, és Domokos Gézán keresztül, aki a Központi Bizottság tagja volt, leteszi a KB asztalára. Erre huszonöt ember azt mondta, hogy rendben, benne vagyok, noha tudtuk, hogy ez a buli nem veszélytelen.

Na, ilyet a magyar szak korábban nem látott! Valaki gondoskodott róla, hogy azonnal juttassuk el a hírt külföldre, merthogy minél nagyobb tamtam van körülöttünk, annál nehezebben lehet bennünket eltüntetni, mert világos volt, hogy el lehet tüntetni huszonöt embert nyomtalanul, ha akarnak.

Ennél többet is eltüntettek. Úgyhogy megírták a beadványt, szépen megszerkesztették, és végigvitték a kolozsvári román és magyar értelmiségiek között, háztól-házig. Az volt benne, hogy százharminc üres állás van Erdélyben, és hogy kérjük, hogy a magyarszakos helyeket is vegyék figyelembe a kihelyezések során. És amennyiben az A- és B-szakos diplomát azonosnak tekintik, akkor tegyenek fel minket is az országos listára, és az alapján rangsoroljanak bennünket! Volt két külön beadvány. Az egyik ment a rektoriba, azt mi írtuk alá, a másik pedig a Központi Bizottságnak. Ezt írták alá az értelmiségiek, már aki aláírta. Megénekelt bennünket a Szabad Európa Rádió, az Amerika Hangja, ez volt a szerencsénk. Anyám sose mondta el, hogy ki írta alá, s ki nem, csak annyit mondott, hogy fiam, meglepődnél, ha megtudnád, ki mindenki nem írta alá. Anyám még aznap este felült a vonatra, és elutazott Bukarestbe, és átadta Domokos Gézának a beadványt, aki másnap bevitte a Központi Bizottság asztalára. Végig két pasas állt a fülke előtt. És azt mondta anyám, hogy jól kiszúrtam velük, mert a dokumentumot olyan helyre tettem, ahol eszükbe se jutott volna keresni. Utána bement a szerkesztőségbe, és az első dolga az volt, hogy megmondta a főszerkesztőnek, mi történt. Aki, becsületére legyen mondván, azt mondta anyámnak, hogy oké, akkor most hívjuk a házi szekust, merthogy volt egy házi szekus, akit mindenki ismert. Aztán anyám pontosan leírta neki egy papírra, hogy mi történt. Érdekes volt, hogy a szekus értékelte ezt, és utána elkezdett barátkozni, mert látta, hogy nem akarják megnehezíteni a dolgát. Mi pedig három napig, a kihelyezésig, bujdosunk, keresett a rendőrség.

Azt egyébként én is pontosan tudtam mindig, hogy hogy kell viselkedni a szekusokkal. Pofázni nem szabad, mert az börtönnel járhat. Óvatos voltam, ügyeltem arra, hogy hol mit mondok. Nem politizáltam, nem szidtam Ceaușescut és a rendszert. Ugyanakkor tényleg szabadnak éreztem magam. Pedig igazán nem volt valami fényes a helyzet akkoriban Romániában. Sőt! De pontosan tudtam, hogy mik a játékszabályok. Ami otthon elhangzik, arról püss. Tudtuk, hogy ott áll lenn a kocsí, és mindent felvesz. De azt is tudtuk, hogy elsősorban nem miattunk áll ott. Sok szekus lakott tömbházban, és '89 után kiderült, hogy a liberális párt két nagy öregje is ott lakott. Meg voltak külföldiek is. Az benne volt a pakliban, hogy ügyelünk arra, hogy mit beszélünk, és a továbbiakban mindenki éli a maga életét. És én ezt elég könnyen viseltem. Amúgy is úgy neveltek, hogy a család dolga az a

család dolga, ahhoz senkinek semmi köze nincsen. Nem emlékszem, hogy külön előadást tartottak volna, vagy figyelmeztettek volna, de tudtuk, hogy a családot nem adjuk ki, arról nem beszélünk idegeneknek. Ami bajunk van, azt egymás között elrendezzük.

Benne volt a pakliban, hogy lehallgatnak, és sokszor mondtuk is, telefonálás közben, hogy na, most cserélik a fiúk a szalagot. Ezt lehetett hallani. És a fiúk akkor szépen úgy tettek, mintha ez nem hangzott volna el. Érdekes módon nekünk ebből bántódásunk soha nem esett. De azért történtek érdekes dolgok. A szekrényem tetején például volt egy műanyag néger baba, amit kiskoromban kaptam. Nem volt földrengés, nem volt beázás, de amikor hazamentem, a baba ott volt a szoba közepén. Ezzel jelezték a fiúk, hogy ott jártak. Ez megfélemlítés akart lenni, csak volt egy kis baj, hogy mi nem félemlítődünk meg. A szüleimet nem olyan fából faragták, hogy könnyen megfélemlítődtek volna. Sőt, simán hallgattuk a Szabad Európa Rádiót. Nem hősködésből, hanem kíváncsiságból. Aztán '89-ben elkezdtük kiszedegetni a mikrofonokat a telefonból. Tudtuk, hogy a rádióban is benne van, a tévében is benne van, mert eleve úgy árulták a boltban. Ha pedig valami kényes dolgot kellett megbeszélni, akkor kimentünk a konyhába, megeresztettük a csapot, és a víz csobogása mellett beszélünk. Amikor a nyolcvanas évek végén, amikor én is sajtós voltam, mondtam egyszer anyámnak, hogy egy kollégával kimentünk a parkba, hogy nyugodtan beszélgethesünk, ő röhögőgörcsöt kapott: te nem tudtad, hogy ott minden második fán lehallgató készülék van?! Merthogy mindenki oda ment beszélgetni.

A lényeg, hogy a petíciónk eredménytelen lett, három nap után vége volt az egésznek, és '85 szeptemberétől mehettem Moldvába. De előtte, még a nyáron megkerestek, és felajánlottak a hadügyminisztériumban egy állást, amitől fél napig fetrengtünk a kacagástól. Magyarot kellett volna tanítanom. Nyilván azt is akarták, hogy besúgó legyek. Erre persze nem tettek egyértelmű utalást, de mindenki úgy tudta, hogy aki a hadseregben dolgozik, annak „mellékállása” is van. Erre én elmondtam nekik, hogy városi gyerek vagyok, életemben nem voltam falun, és alig várom, hogy falun taníthassak. És amikor ezt így elmondtam, akkor jöttek, hogy hát még meggondolhatom magam. Én elhiszem, köszönöm szépen, de tényleg higgyék el, hogy azért lettem tanár, hogy kicsi gyermekekkel foglalkozzak, másrészt meg tényleg várom, hogy végre lássam, milyen is falun az élet, mert én soha életemben falun nem voltam. Ezután

békén hagytak. Úgyhogy szeptembertől elkezdtem tanítani Moldvában, Vaslui megyében, egy Rosiești nevű faluban. Ez volt az a hely, ahova én nem is akartam beilleszkedni, ők meg nem akartak befogadni. Az nem volt gond, hogy magyar vagyok, és az erdélyiség is csak pozitív értelemben volt téma: valami mérhetetlen csodálattal néztek rám a falusiak az elején. Persze ételt nem adtak el nekünk, ahhoz túlságosan is zárt közösség volt ez.

Rosiești-ben egy évig keményen éheztem, és akkor kezdtem megérteni egy nagynénémet, aki Auschwitzból jött vissza, és utána mindenkit etetett. Ez volt a lekváros makaróni időszaka, mivelhogy mást nem lehetett kapni. Olyan szegénység és nyomorúság volt, hogy azt nem lehet elmondani. Fa se volt, tüzelő se volt. A hideg enyhe megfogalmazás. Villanyunk három órát volt naponta, utána méccsessel világítottunk, és kukoricacsutkával fűtöttünk. Ezzel néha bevittük az egércsaládot is, úgyhogy gyakran mozgott a kályha előtt a papír. Volt vasútállomás a szomszéd faluban, egyedül ott volt áram. Budi a kert végén, kerekeskút az utcán, mosakodás lavórban. A tisztaságról enyhén szólva más elképzelések voltak, mint nekem. Fogalmuk sem volt arról, hogy mi a vaj. Az asszonyok megálltak az út közepén, felemelték a szoknyájukat, és pisiltek egyet. A mosás úgy nézett ki, hogy háziszappannal jól bekenték a zoknit, megdörgölték, utána megrázták, és feltették a kályhára száradni. Nem értették, hogy miért akarok állandóan mosakodni. Volt olyan család, ahol az összes gyereknek egy pár lábbelije volt, úgyhogy felváltva jöttek iskolába. Az abortusz tilos volt, fogamzásgátlásról nem is hallottak, az egyik gyereket csinálták a másik után. Volt olyan asszony, akinek ötven terhessége volt, és tizennyolc gyereket meg is szült ezek közül. És amikor egyszer egy gyerek eltűnt otthonról, a házinéni azt mondta, hogyha eltűnt, hát eltűnt, megsiratják, de legalább egy szájjal kevesebbnek kell enni adni. Én meg bőgtem három napig. Ha valaki nem volt ortodox, akkor nem volt ember, az akkori pap szerint. Eleinte nemigen értettem, miért nem köszönnek vissza a falubeliek, de aztán kiderült, hogy közölte rólam a pap a templomban, hogy az ördög küldötte vagyok. Mert megtudta, hogy más a vallásom. Addig nem volt baja velem. Aztán rászólt a szomszéd falu papja, aki végtelenül művelt ember volt, s így minden helyreállt. Mindeközben, leszámítva a heti egyszeri telefonbeszélgetéseket, amiket anyámmal folytattam, nem szólaltam meg magyarul. Akkor jöttem rá: nem mese, hogy az ember el tudja felejteni az anyanyelvét. Mert amikor a téli

szünetben hazamentem, többször keresnem kellett a magyar szavakat. És amíg a bukaresti magyar iskolában nem kezdtem el tanítani, álmodni is románul álmodtam. Legalábbis akkor, amikor iskoláról álmodtam. Ez pedig elég sűrűn előfordult, mivelhogy szerettem tanítani. És akkortól gondosan kezdtem ügyelni arra, és ez a mai napig tart, hogy ne hagyjam, hogy a körülöttem használatos román nyelv akkora hatással legyen rám, hogy rossz irányba befolyásolja a magyar nyelvhasználatomat. Miközben arra is nagyon ügyeltem, hogy a román nyelvet is helyesen használjam.

A második évben aztán odakerült az iskolába Mușat Maria, vagyis Mara meg egy másik csaj, plusz jött két orvos is a faluba. Ettől kezdve négyen folyton együtt voltunk. Mara munténiai román, Iași-ban végezte az egyetemet. Az elején egy udvarban laktunk, de amikor a harmadik csaj terhes lett, és elment, egy szobába költöztünk, és onnantól kezdve sülve-főve együtt voltunk. És ha nekem három órám volt egy nap, akkor háromszor öltöztem át. Mara minden körmének a felét pirosra, a másik felét meg fehérre lakkozta. Ezzel rettenetesen megbotránkoztattuk a falubelieket. Amikor két ember akkor ismerkedik meg, amikor nagy szarban vannak, és a nehéz időszakot együtt csinálják végig, két eset lehetséges: vagy hallani sem akarnak a másiktól utána, vagy annyira közel kerülnek egymáshoz, hogy életük végéig olyanok, mintha testvérek lennének. Na, mi az utóbbi kategóriába tartozunk. Amikor a legnagyobb bajban voltunk, mindig számíthattunk egymásra. Volt olyan, hogy nem találkoztunk egy-két évig, de akkor is tudtunk egymásról. Marának aztán lett családja, Găești-en laknak, a férjének vannak gyerekei az előző házasságból, és rendszeresen küldi a képeket az unokáiról. Az egész család és a nagy rokonság is családtagként kezel engem. Mindent tudunk egymásról, de érdekes módon soha nem volt téma közöttünk, hogy én magyar vagyok. Se politikai, se nyelvi, se vallási alapon soha nem volt közöttünk semmi különbség. Ő egy ortodox családból származik, és ha éppen olyankor szottyantam oda hozzájuk, amikor halottak napja volt, akkor pontosan úgy segítettem a csomagok szétosztásában, mint a többi családtag. Olyan vagány ételeket tanultam meg tőlük, amikről életemben nem hallottam, mint a savanyúuborka-leves. Én erdélyiül főzök, mert másképpen nem tudok, és ők is imádják az én erdélyi főztömet. Mara egyedül a tejfőlet nem kéri, s ezzel alászolgája, a téma le van zárva. A szilvásgombóc, amit korábban nem ismeretek, a férje egyik kedvence.

Miután kialakult ez a négyes az orvosokkal, létünk leegyszerűsödött és kellemesebbé vált. Ettől függetlenül persze alig vártuk mindannyian, hogy elmenjünk onnan. Az orvosok kapták a falubeliektől a kaját, mi meg tudtunk otthon ebédet főzni, úgyhogy innentől nem volt éhezés. Fázás még volt egy ideig, de Mara nagyszájú volt, és kiverekedte nekünk a fát. Viszont az első hideg év nekem egy vesekövembe került, ráadásul a víz is olyan kemény volt, hogy egyáltalán nem habzott. Ennek ellenére, amikor négyesben voltunk, nagyon jól éreztük magunkat. Volt egy szabadságérzetünk, tudtuk, hogy elmegyünk onnan. És mivel eléggé egymásra voltunk utalva, jól megismertük egymást. Az egyik orvossal közel is kerültünk egymáshoz, de én zárkóztam. Nem voltam az a provokáló típus, hogy finoman fejezzem ki magam. Úgyhogy a kapcsolatunk nem folytatódott, mert én nem kezdeményeztem, ő meg pontosan tudta, hogy mik az elveim, ezért ő sem kezdeményezett, noha mindenki azt hitte, hogy összetartozunk. Aztán azt mondták neki, hogy csinált egy gyereket valakinek, ami vagy igaz volt, vagy nem, és aztán elvette azt a nőt. Téma lezárva, alászolgája. Utána még találkoztunk párszor, de sok éve elvesztettem vele a kapcsolatot.

A második év után kiderült, hogy megszűnik az angol nyelv oktatása Vaslui megyében, tehát nekem onnan előbb-utóbb menni kellett, nem mint ha nem akartam volna elmenni. A nagyvárosok és az egyetemi városok zárt városok voltak, oda nem mehetett senki, csak akkor, ha oda szólt a személyi igazolványa. Úgyhogy '87-ben komolyabban is felvetődött a magyarországi névházasság kérdése, de aztán kiderült, hogy nincs rá szükség. A szüleim a sajtóban dolgoztak, úgyhogy mindenki azt gondolta, hogy az újságírás tudománya a véremben van. Ez gyakorlatilag igaz is volt, írni viszont tiszta szívemből utáltam, és a mai napig is utálok. Ennek ellenére elkezdődött egy beszélgetés a különböző újságokkal. Szó szerint kapkodtak utánam, mert akkora volt az emberhiány. Az a világon senkit nem érdekelt, hogy van-e tehetségem az íráshoz, vagy sem. Négy vagy öt helyről is kaptam ajánlatot, végül mindenki elcsodálkozására a KISZ KB lapját, az *Ifjúmunkást* választottam, mert ez nem napilap volt, hanem hetilap, és ez volt az egyetlen újság, ahol megígérték nekem, hogy nem kell politikai cikkeket készítenem. Megkaptam a kulturális oldalt, azt kellett megtölteni tartalommal, vagyis szerencsére nem nekem kellett mindent megírni. A főnököm becsületére legyen mondva, hogy betartotta a szavát.

Ezt az oldalt állítottam elő '89 decemberéig, amikor elkezdődött a lövöldözés Bukarestben, úgyhogy sokszor kerülőúton kellett bejárni a szerkesztőségbe. Ott voltam '90 márciusában, a vásárhelyi események idején. Korábban, a villamoson nyugodtan beszélgettünk magyarul, de márciusban senki nem mert megszólalni magyarul. Néhányan próbáltak meggyőzni, hogy a másik magyarral is beszéljek románul, de erre mondtam, hogy arról szó sem lehet, akkor inkább csendben maradok. De szerencsére nemigen volt problémánk abból, hogy magyarok vagyunk. Néha megszólítottak a buszon, hogy román kenyeret eszel, s ha nem tetszik, akkor menjél Magyarországra, de ebben ki is merült az egész. És ott voltam nyáron is, amikor az egyhónapos tüntetések után Iliescu felhívta a bányászokat, hogy szétverjék mindazt, ami a demokráciából megmaradt. Abban a pillanatban, hogy szemüveget láttak, ezek a bányászok ütöttek-verték, mert őket erre tanították. Aki diáknak vagy értelmiséginek nézett ki, annak szó szerint szétverték a fejét. Akkoriban mindenki nagyon félt. '90 januárjától elkezdtem tanítani, volt osztályom is, és az iskolából jártam be a szerkesztőségbe. Egyszer, júniusban, amikor mentem a Scânteia-házba, jött a hír, hogy vigyázat, mert szétverték a Humanitas Kiadót, ami pontosan a mi szerkesztőségünk alatt volt. A nagy tér tele volt újságírókkal, miközben a bányászok csinálták a rendet odabent. Kérdeztem a kollégákat, hogy be lehet-e menni, mert lapzártánk van. És akkor jött a replika, s noha nem voltunk éppen humoros kedvünkben, mindannyian spontánul elcacagtuk magunkat, hogy te nyugodtan bemehetsz, mert magyar vagy. Ugyanis a bányászoknak nem a magyarokkal volt bajuk, hanem a humanitásokkal. Arról fogalmuk sem volt, hogy nálunk mi jelent meg hetente egyszer. Úgyhogy engem beengedtek. És amikor bementem, repkedtek a helikopterek az ablakunk előtt, benne ültek a katonák. Egészen közelről láttuk őket, ahogy a fegyvereket felénk irányították. Ez is hozzátartozott az újságírói munkához. Tehát nem unatkoztam a sajtóban, ahogy az elején gondoltam volna.

Korábban mindig azt mondtam, hogy itt kell maradni, mert ezen az országon kell változtatni, ezt kell jobbra tenni. Amolyan Kós Károly Kiáltó szó módján. Aztán egy idő után leszoktam erről. De valahogy a kollektív tudatalattiból az jött át nekem, hogy *itt kell maradni*. Ezért lettem Bukarestben tanár, pedig '90-ben válogathattam volna, hogy hová menjek. Nemcsak az erdélyi iskolák között, hanem mindenféle egyéb állás között is. Rádió, tévé,

tanügyminisztérium is szóba került, újságok szintén. A *Discovery Chanel*nél én nyertem el a magyar fordítás jogát. Jobbára a diákjaim fordították, én szerkesztettem. Persze ebben benne volt az is, hogy mi nem szinkronizáltunk, mint Magyarországon, hanem feliratoztunk, ami jóval olcsóbb volt. Végül a bukaresti Ady Líceum mellett döntöttem. Könynyű Kolozsváron vagy Sepsiszentgyörgyön magyartanárnak lenni, ahol mindenki magyarul beszél! Itt van a kihívás Bukarestben, nem ott! Utána persze néha azt gondoltam, hogy mekkora marha vagyok, hiszen szakmai szempontból sokkal jobb lett volna egy olyan közegbe kerülni, ahol érdemben van kivel vitatkozni. Ezek a viták tényleg hiányoznak, másfelől meggyőződés, hogy azzal együtt, hogy a bukaresti magyar közösség mindig békétlenkedik, velem együtt, én ebben a közösségben itthon éreztem magam végig. Ebben az iskolában végeztem, 1970 óta ide járok, itt tanítok, és itt vagyok itthon mindenféle értelemben.

A románoknak van egy hatalmas adottságuk. Van egy mondás, amihez tartják magukat, hogy csak ennél rosszabb ne legyen. Ettől korábban engem mindig az idegroham kapott el. De rájöttem, hogy végül is nekik van igazuk: az állandó békétlenkedés nem megoldás, mert közben elfelejtünk élni. Megvan az a jó szokásuk, hogy a legtragikusabb dolgok után is rögtön jön a vicc. A nagy földrengés után egy-két nappal már olyan viccek voltak, hogy te csak menjél lifttel, én majd megyek utánad az egész lakással. És ha bármikor bármilyen vészhelyzet volt, s három napon belül nem hallottam azzal kapcsolatban egy viccet, akkor mondtam, hogy valami nem stimmel. Olyan ez, mint a szelep, ami Magyarországon nem biztos, hogy van. Pedig emlékszem, a Magyarországgal kapcsolatos korai emlékeim kellemesek. Mindig az udvariasság és a civilizáltság tűnt fel, jóllehet életemben összességében egy félévet sem voltam Magyarországon magánemberként. Emlékszem, egyszer mentem a villamoson Pesten, románok ültek velem szemben, és mondták rám, hogy milyen szép kislány. Erre elmosolyodtam, mire ők, hogy jó, mintha ez a kislány értene románul. Én meg mondtam, hogy értek is. Ja, hát azért ilyen szép, mert közülünk való – ez volt a válaszuk.

Amikor '87-ben kint voltam, kifogtam egy óriási havazást Budapesten. Elfogyott a kenyér, és emlékszem, volt egy hentes a nagycsarnokkal szemben, ahol iszonyatos sorok álltak. Na, akkor már nyoma sem volt az udvariasságnak! Mindenki nyomakodott, mert vészhelyzet volt. Ekkor mondtam, hogy

na, a civilizáció is az első havazásig tart! Később, amikor Budapestre mentem, azt tűnt fel nekem, hogy az emberek már nem jólöltözöttek, nem mosolygósak, és hogy sokan mennyire ápolatlanok. Ez a benyomásom 2022 őszén tetőzött, egyébként akkor jártam utoljára Magyarországon, amikor október 23-án belecsöppentem a tanárok sztrájkjába a Szabadság-hídnál, és megtapasztaltam, hogy milyen nyomott volt az emberek hangulata. És ami még engem rettentően zavart, az volt, amikor azt mondták, hogy milyen jól beszélek magyarul. Könyörgöm szeretettel: én esetenként helyesebben beszéltem magyarul, mint ők. Hogy a jó égbe ne beszélnek jól magyarul, ha magyar vagyok, ráadásul van egy magyar szakos diplomám is? Mi a jóisten csodája a zsepi vagy a pézsé?! Fáj a szád kiejteni, hogy papírzsebkendő?! Ilyenkor mindig felágaskodik bennem a magyar szakos. És hát minket annyira utálnak Magyarországon, hogy azt el se lehet mondani. Mi ott románok vagyunk. Meg tudom érteni, hogy nem szerették, hogy sokan átmentek oda dolgozni kevesebb pénzért, és lenyomták a béreket. Azt is meg tudom érteni, hogy azt sem szeretik, ha a határon kívüli magyar választja meg a kormányt Magyarországon. Ezért én el sem mentem szavazni. Mi közöm van nekem az ottani politikához? Ha Romániában élek, akkor inkább itt szavazok, és itt fizetem az adót! Oké, én is felvettem a magyar állampolgárságot, de csak apám emléke miatt.

Nekem itt Bukarestben az volt egyik fő problémám, hogy az emberek nem mosakodtak. Az illatos hölgyek egy része szappan helyett használta a parfümököt – ezen sokat kacagtunk anyámmal. Kiszáll az elegáns hölgy a legújabb autóból egy fantasztikus bundában és egy divatos csizmában, aztán kifújja az orrát a földre. Korábban azért nem szerettem ezt a várost, mert nagyon civilizálatlannak tartottam. Itt nincs szabály, hogy melyik oldalon mennek az utcán. És amikor szuszogják a képembe a fokhagymaszagot három centiméterről, akkor nem feltétlenül az otthonosságérzet kap el, hanem a hányinger. Ez Balkán. Ugyanakkor ma már nagyon érdekes keveréke a Balkánnak és a Nyugatnak, illetve a nyugati civilizáció iránti igényeknek. Nagyon gyorsan változik minden, és most már Bukarestet egyre inkább az otthonomnak tekintem. Egyrészt itt van a lakásom. Régebben még hazamentem Kolozsvárra, Szatmárra, és hazajöttem Bukarestbe. És ez az a hely, ahol abban a kiváltságos helyzetben voltam, ameddig nem kezdtem el a természetgyógyászatot, hogy csak magyarul beszéltem. Románul csak a piacon és az üzletben beszéltem. Otthon magyarul beszéltem, az

iskolában magyarul beszéltem, a magyar kulturális intézetben, a mostani Liszt Intézetben és a Petőfi Házban magyarul beszéltem. Román társaságom nem volt. Persze románul beszéltem Marával, de az ritkán volt, mivel csak vakációkban találkoztunk, vagy ha eljött látogatóba egy-két napra.

Arról is meg vagyok győződve, hogy Bukarest el nem fogadásához a földrengés is hozzájárult. Amikor ide kerültem, mindenki a családból azt mondta, hogy jajj, fujj, de most már látom, hogy ez a város olyan vagány, és olyan hangulata van, csak éppen sokan ezt nem látják. Sok az ünnep errefelé, és ilyenkor a városban rengeteg utcai rendezvény van. Pár évvel ezelőtt volt Bukarest születésnapja: 1410-ben alapították a várost, 1862-ben lett főváros. Előadások és performanszok voltak az utcákon, vetítettek az épületekre, kórusok énekeltek, mutatványosok produkáltak magukat. Lezárták a Victoriei sugárutat, ahol zajlottak az akciók. Hatalmas pezsgés volt, a Parlament fele az út közepén kis szökőkutacskák, a gyermekek csúsztak-másztak körös-körül, és közben ment hangosan a zene. Ott-honos, családias volt a hangulat, és olyan volt az egész város, mint a kincskereső ünnep. Ez volt az a pillanat, amikor rájöttem, hogy én szeretem Bukarestet! Akkor jöttem rá, hogy korábban mekkora barom voltam. Sok városban jártam, Prágában, Bécsben és Budapesten, de a saját városomat nem szerettem eléggé.

Utána mondtam az anyámnak: gyere, menjünk ki a városba! Megvan a program, gólyalábon járó színészek járják az utcát, félóránként jönnek-mennek, s mi meg szépen oda megyünk, körülnézünk, utána leülünk, megiszunk egy kávé, és élvezzük a város hangulatát. És valóban, annyira élveztük, hogy anyám meg is kérdezte, hogy honnan jutott ez eszembe. Mondom, a saját városomban nincs néznivaló? Miért kell nekem elfogadnom ezt a várost olyan helyként, ahol csak dolgozom? S onnantól kezdtem járni az utcákat, nézelődök, fényképezgetek. Rájöttem, annyit megérdelek, hogy leüljek egy vendéglőbe, megegyek egy levest, és közben nézsem az embereket, érezzem a város dinamikáját. Nagyon szeretem a Verona-kertet, aminek remek hangulata van. Könyvekkel, laptoppal ülnek, tesznek-vesznek az emberek. Ettől függetlenül persze idegesít a civilizálatlanság, az, hogy sokszor nem tudok átmenni az úton. De a várost egyre jobban szeretem, és amikor felmerült a kérdés, hogy mi lesz most, hogy nyugdíjba megyek, rájöttem, hogy gyakorlatilag nekem minden és mindenki itt van, mert Kolozsváron már nem maradt senkim.

Az is egy fontos változás volt az életemben, hogy tizenkét éve elkezdtem a terápiás munkát, és így egyre több bukaresti emberrel kerültem kapcsolatba. Mindig is érdekelt, hogy tudnék másokon segíteni. Először elvégeztem a hivatalos agykontroll-tanfolyamot, aztán kezdtem érdeklődni más terápiák iránt. Bedolgoztam magam a homeopátiába, de kiderült, hogy azt csak orvos művelheti. Akkor jött a fitoterápia, majd rátaláltam a kvantumérintésre, és el is végeztem egy kvantumérintés-tanfolyamot. Ez egy vibrációs terápia, ami azt jelenti, hogy a saját vibrációimat nagyon magasra emelem, és érintéssel vagy anélkül ebből adok át a kliensnek, aki igazodik hozzá. Az energia rajtam csak átmegy. A terápiának része az is, hogy a kliens körül levő információs mezőt változtatom meg. Ugyanis ha azt a mezőt, amiben vagyok, elkezdem tisztítani, akkor az tisztán terjed, és eljut a másik emberhez is. Mindez távolból is működik, akár a Holdig lehet küldeni az energiát. Amikor a kliens valamilyen konkrét problémával jön hozzám, az a válaszom, hogy én nem a problémát gyógyítom, hanem az egész embert kezelem. Mert attól a pillanattól kezdve, hogy az ember energetikailag tiszta, akkor az a probléma is kezd megváltozni, amivel ő hozzám fordult. Van ehhez egy plusz érzékenységem. Olyan ez, mint a versírás. Azt szoktam mondani, hogy a reneszánsz iskolákban megtanították verset írni az embereket, akár rendelésre is. Tehát a dolog tanulható, de akinek van érzéke hozzá, az egy magasabb szintre juthat el. A múltkor jött hozzám egy hetven körüli ember, és a negyven éve tartó álmatlansága egyetlen kezelés után elmúlt. Nem kellett többet kezelni. A kvantumkönyvben van egy példa, ahol kérdezi a terapeuta, hogy elmúlt-e a fejfájás, amire a kliens azt válaszolja, hogy nem, viszont sokkal jobban lát, mint korábban. Mivelhogy a szervezet oda küldi az energiát, ahol a legnagyobb szükség van rá. Olyan nincs, hogy nem hat, a kérdés az, hogy hová küldi a szervezet az energiát. Azt nem tudom garantálni senkinek, hogy meggyógyul, de azt igen ennyi év tapasztalat után, hogy például a kemót sokkal jobban bírja majd. Volt olyan, hogy a kliens járása, az arcszíne és a bőrszíne megváltozott, az életkedve visszatért.

Szeretem a terápiás munkát, de amióta elköltöttem a régi rendelőből, már nem kell állandóan arra gondolnom, hogy ki kell fizetni a lakbért, és ha hetekig nem dolgozom, akkor sincs lelkifurdalásom. Manapság már könnyebben fáradok, ezért ügyelek arra, hogy ne hajszoljam magam túl. Harmincnégy éven keresztül tanítottam, úgy,

hogy mindig volt egy érettségiző osztályom. Ennek azért van súlya! Sohasem engedtem meg magamnak azt a luxust, hogy ne készítsem fel őket a lehető legjobban. Most, hogy nyugdíjas leszek, a gyerekek biztosan fognak hiányozni egy ideig, de a kötöttség nem. Végre sokkal több időm lesz magammal foglalkozni, koncertre járni, és éjjel szépirodalmat olvasgatni. Az utóbbi időben sokszor az is eszembe jut, hogy azért mennyi mindent megéltem: egy századfordulót, egy holdraszállást, teljes napfogyatkozást, laptopot, az internetet, egy forradalmat, Csernobilt, a régi tekerős telefontól eljutottunk a mostani mobilokig, a kinti hancúrozásoktól a közösségi médiáig, a hóból és lekvárból fagyitól a kábítószerekig, a golyós számológéptől az interaktív tábláig... Néha fölmerül bennem, hogy

esetleg Brassóba is költözhetnék. Részben a föld-rengés miatt, részben pedig azért, mert számomra a jó levegő nagyon fontos. Marához is közel volnék, mert Găești viszonylag közel van, és a baráti körtől sem távolodnék el nagyon, mert Bukarest vonattal két és fél óra Brassótól. Valaki egyszer azt mondta nekem, hogy milyen szerencsés vagyok, hogy két órára vagyok a tengertől, és két órára a hegyektől. Ezt nagyon megjegyeztem. Brassóban négy órára lennék a tengertől, és viszonylag közel lennék a határhoz is. De ezt a Brassóba költözést nem gondolom olyan komolyan. Sokkal valószínűbb, hogy a nyugdíjas éveimet itt fogom tölteni, Bukarestben.

Bukarest, 2023. június – 2024. október